



ADLI HAKİMLİK SINAVI için

MEDENİ HUKUK

DERS NOTU

BAHADIR ERKOL



İMTİYAZ YAYINLARI

İmtiyaz Hâkimlik ve HMGS Ders Notları
MEDENİ HUKUK

Bahadır ERKOL

6. Baskı: Ocak 2026

1. - 5. Baskı: Temsil Kitap

ISBN: 978-625-96273-7-3

© Bu kitabın her türlü yayın hakkı "İMTİYAZ YAYINLARI'na" aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Yayın Yönetmeni: METİN KAYA

Sayfa Tasarımı:

Sanem Hande Bayramoğlu Genç

Kapak Tasarımı:

Can Turan

MATBAA İLETİŞİM: ARCS Matbaacılık

Zübeyde Hanım Mahallesi

Aslanbey Caddesi Tuna Han

No: 101/2D İskitler/Ankara

Matbaa Sertifika No: 49427

İÇİNDEKİLER

MEDENİ HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI.....	1
BAŞLANGIÇ HÜKÜMLERİ.....	13
KİŞİLER HUKUKU	34
AİLE HUKUKU	73
EŞYA HUKUKU	117
MİRAS HUKUKU	214

MEDENİ HUKUK

Medeni sözcüğü “Medine” den türemiştir. Medine, Arabistan’da bir şehir olmakla beraber aynı zamanda Arapçada “şehir” sözcüğünün karşılığıdır. Bu bağlamda Medeni Hukuk, topluluk halinde yaşayan insanların birbirleriyle ve belirli bir ölçüde devletle, eşit durumda, doğrudan veya dolaylı ilişkilerini düzenleyen bir hukuk dalıdır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla, medeni ilişkileri düzenlemek adına kanun yapma faaliyetlerine girişilmiş ve 1926 tarihinde 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Uzun yıllar uygulamada olan bu kanundan sonra, yaşadığımız çağın ve gelişen teknolojinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için yeni bir medeni kanun hazırlama ihtiyacıyla, TBMM tarafından kabul edilen 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu **01.01.2002** tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türk Medeni Kanunu, başlangıç hükümleri ve devamında gelen dört kitaptan (ana bölüm) oluşur.

1. Başlangıç Hükümleri (m. 1- 7)
2. Kişiler Hukuku(m. 8- 117)
3. Aile Hukuku(m. 118- 494)
4. Miras Hukuku(m. 495- 682)
5. Eşya Hukuku(m. 683- 1027)

1. BÖLÜM

MEDENİ HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

§ 1. HAK KAVRAMI

Hak, hukuk düzeni tarafından korunan ve sahibine bu korunmadan yararlanma yetkisi veren menfaattir.

Bu menfaat; kişiliğiniz, eşyanız veya hukuki ilişkinin karşı tarafı üzerinde doğabilir.

Örneğin; Beden bütünlüğünüz üzerindeki kişilik hakkınız, kaleminiz üzerindeki mülkiyet hakkınız, kiracınızın şahsında doğan alacak hakkınız hukuk tarafından korunan menfaatlerinizdir.

§ 2. HAKLARIN ÇEŞİTLERİ

Haklar, konuları, ileri sürülme etkisi, kullanma yetkisi vs. açılardan çeşitli ayrımlara tabi tutulurlar. Bu ayrımları inceleyelim:

I. KONULARINA GÖRE HAKLAR

A. Malvarlığı Hakları

Değeri para ile ölçülebilen haklara malvarlığı hakları denir. Bunlar alacak hakları, ayni haklar, maddi değere sahip yenilik doğuran haklar ve fikri haklardır.

1. Alacak Hakları:

Bir kişiye, diğer bir kişiden bir edimi yerine getirmesini yani bir şey vermesini, yapmasını veya yapmamasını talep etme hakkı veren haklardır. Alacak hakları borç ilişkisinden doğar. Bu borç ilişkisinin kaynağı sözleşme olabileceği gibi bir haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme olabilir. Yine kanun gereğince alacak hakları doğabilir.

Örneğin; para ödücü sözleşmesi, satış sözleşmesi, kavga sırasında atılan bir yumruk(haksız fiil), başkasına ait inşaat malzemelerini istemeden kendi yapınızda kullanmanız (sebepsiz zenginleşme), geçimini temin edemeyen anne-babanıza nafaka ödeme gereği (kanun hükmü) hallerinde borç ilişkisi doğar. Bu ilişkilerde tarafların edimini yerine getirmesi için diğerine karşı ileri sürebileceği hak, *alacak hakkıdır*.

2. Ayni Haklar:

Hukuki hâkimiyete elverişli, sınırlanabilir olan ekonomik bir değere sahip kişilik dışı cismani varlıklara eşya denir. Eşya üzerinde doğrudan hâkimiyet yetkisi sağlayan ve herkese karşı ileri sürüle-

bilen hakka *ayni hak* denir. Bu haklar sahibine eşya üzerinde üç yetki verir: **Kullanma, yararlanma ve tasarruf**. Bu üç yetkinin tamamını veren en geniş nitelikli *ayni hak mülkiyettir*.

Örneğin; Maliki olduğunuz evinizde oturmanız kullanma yetkisini, kiraya vererek kirasını almanız yararlanma yetkisini, satarak elden çıkarmanız ise tasarruf yetkisini gösterir.

Kullanma yararlanma ve tasarruf yetkilerinin tamamını vermeyen ayni haklar ise sınırlı ayni haklardır. Sınırlı ayni haklar da eşya üzerinde hâkimiyet yetkisi verir, herkese karşı ileri sürülebilir ancak mülkiyet kadar geniş yetkiler vermezler.

Örneğin; Üst hakkı, intifa hakkı, oturma hakkı, rehin hakkı, taşınmaz yükü...



Ayni haklar sınırlı sayı ve tip ilkesine bağlıdır. Bu anlamda sözleşme serbestisi çerçevesinde sınırsız sayıda ayni hak kurabilmek mümkün değildir.

3. Maddi Değeri Olan Yenilik Doğuran Haklar

Yenilik doğuran haklar, sahibinin tek taraflı irade beyanı ile hukuken sonuç doğuran; yeni bir hukuki ilişki kuran, mevcut hukuki ilişkiyi değiştiren veya ortadan kaldıran haklardır. Ayrıntılarını birazdan göreceğimizi yenilik doğuran hakların bir kısmı malvarlığına ilişkin olmamakla birlikte, bazıları maddi bir değere sahiptir.

Örneğin; alım, önalım ve geri alım hakları maddi değere sahip yenilik doğuran haklardır. Bu anlamda malvarlığı haklarına dâhil olurlar.

4. Maddi Değeri Olan Fikri Haklar

Kişilerin zekâlarını ve yaratıcılıklarını kullanarak fikri bir süreç sonunda meydana getirdikleri fikir ürünleri üzerindeki haklarına *fikri haklar* denir. Bir yazarın bedel karşılığı yayıneviyle anlaşma yapması, bir ressamın resmini satması veya bir müzik eseri için telif bedeli alınması fikri hakların maddi bir değeri olduğunu gösterir. Bu anlamda fikri haklar malvarlığı hakları içerisinde yer alır.

B. Şahıs Varlığı Hakları

Şahıs varlığı hakları, malvarlığı dışında kalan, kişinin insan olmasından kaynaklanan kişinin daha çok manevi hayatına ilişkin olan haklardır. Bu anlamda kişinin kendisi üzerindeki kişilik hakları ve başka kişiler üzerindeki bir kısım hakları şahıs varlığı haklarıdır.

1. Kişilik Hakları

Kişinin hayatı, sağlığı, vücut bütünlüğü, şeref ve haysiyeti, özgürlüğü, ismi, resmi, hayat alanı gibi maddi ve manevi varlığı üzerindeki haklarıdır. Ancak kişilik hakları sınırlı sayılmamıştır; yukarıda sayılanlar başlıca örnekleridir. Zira kişiliğin parçası olabilecek değerler “*sürgit gelişen, ucu açık değer-*

lerdir.” Gün geçtikçe kişilik değerleri artmakta ve kişilik haklarına dâhil edilmektedir.

2. Kişilerin Başkaları Üzerindeki Bir Kısım Hakları

Bu haklar da şahıs varlığı haklarına dâhil edilmektedir. Örneğin; ana babanın çocukları üzerindeki velayet hakkı, eşlerin birlikte yaşama hakkı ve birbirlerine sadakatle davranma yükümlülükleri şahıs varlığı haklarındandır.

KONULARINA GÖRE HAKLAR	
MALVARLIĞI HAKLARI	ŞAHIS VARLIĞI HAKLARI
Alacak Hakları: - Sözleşmeden doğar. - Haksız fiilden doğar. - Sebepsiz zenginleşmeden doğar. - Kanun hükmünden doğar. (Ör: Nafaka)	Kişilik Hakları: - Hayat, sağlık, vücut bütünlüğü üzerindeki haklar. - Şeref ve haysiyet - İsim ve resim üzerindeki haklar. - Kişinin hayat alanı üzerindeki haklar. - Kişinin özgürlüğü. - Kişinin meslek, sanat hayatındaki şahsiyeti
Aynı Haklar: - Mülkiyet. - İrtifak Hakları. (Ör: İntifa, oturma, geçit, mecra, manzara kapatmama vs.) - Taşınmaz Yükü. - Rehin Hakları. (Ör: İpotek, ipotekli borç senedi, irat senedi, teslim bağli taşınır rehni vs.)	Kişilerin Başkaları Üzerindeki Hakları: - Velayet. - Vesayet. - Eşler arasındaki haklar.
Maddi Değeri Olan Yenilik Doğuran Haklar (Ör: alım, ön alım, geri alım)	
Fikri Haklar (Ör: telif, marka, sınai model vs.)	

II. İLERİ SÜRÜLME ETKİSİNE GÖRE HAKLAR

Hak sahibinin hakkını kime karşı ileri sürebileceğiyle ilgili ayrımda karşımıza mutlak hak nisbi hak ayrımı çıkar.

A. Mutlak Haklar

Mutlak haklar herkes tarafından ihlal edilebilen o yüzden ihlal etmeye kalkan herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Başka bir anlatımla kişinin mutlak haklarına herkes saygı göstermek ve bu hakları ihlal etmemek zorundadır. Kişilik üzerindeki kişilik hakları, eşya üzerindeki ayni haklar, fikri haklar ve başkaları üzerindeki haklardan *velayet* ve *vesayet* hakları mutlak niteliktedir.

Örneğin; Kişiliğinize veya malınıza yönelik saldırı dünya üzerindeki **sekiz milyar insandan** herhangi birisi tarafından ihlal edilebilir. Ömrünüzde hiç görmediğiniz ve bir daha hiç göremeyeceğiniz birisi tarafından böğrünüze bıçak saplanabilir, telefonunuz gasp edilebilir; Malezyalı bir internet korsanı sosyal medya hesaplarınızın şifrelerini kırarak giz alanınıza müdahale edebilir. Bu anlamda, kim ihlal etmeye kalkarsa kalsın, ona karşı ileri sürebileceğiniz için bu haklar *mutlak* niteliktedir.

B. Nisbi Haklar

Hak sahibinin yalnızca hukuki ilişkinin karşı tarafına karşı ileri sürebildiği başka kimseye karşı ileri sürülebilmesi mümkün olmayan haklardır. Nisbi hakların başta gelen örneği *alacak haklarıdır*. Bir borç ilişkisinden doğan alacak hakları sadece ilişkinin karşı tarafınca ihlal edilebilir bu anlamda sadece ona karşı ileri sürülebilir.

DİKKAT

Nisbi haklara hukuk dilinde kişisel (şahsi) hak da denilmektedir. Ancak burada kullanılan *kişisel hak* ile kişiliğiniz üzerindeki *kişilik hakları* karıştırılmamalıdır.

KİŞİLİK HAKKI: Kişinin maddi - manevi varlığı üzerindeki hak

KİŞİSEL (ŞAHSİ) HAK: Borç ilişkisinde, karşıdaki kişi üzerinde doğan hak

Nisbi haklar sadece alacak haklarından ibaret değildir. Aile hukukunda, eşlerin karşılıklı sahip oldukları birlikte yaşama, maddi-manevi yardım gibi hakları da birbirlerinin şahsında doğan, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyen haklardır.

Nisbi haklar kural olarak yalnız ilişkinin karşı tarafına karşı ileri sürülebilirken bazı nisbi hakların etkisinin artırılabilmesi mümkündür. Bunlara *etkisi kuvvetlendirilmiş nisbi haklar* denir. Kanunda sınırlı olarak sayılmış bir kısım haklar, tapu siciline şerh verilmekle sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir hale gelir.

Örneğin; alım, ön alım ve geri alım hakları sözleşmenin taraflarını bağlayan, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyen nisbi haklardır. Ancak bu haklar **tapuya şerh verilince** o taşınmaz üzerinde sonradan hak sahibi olan kişilere karşı da ileri sürülebilir. Böylece nisbi hak tapuya şerh verilmekle etkisi kuvvetlendirilmiş nisbi hakka dönüşür.

İLERİ SÜRÜLME ETKİSİNE GÖRE HAKLAR

MUTLAK HAKLAR	NİSBİ HAKLAR
Herkese karşı ileri sürülebilir.	-Yalnızca belli kişi veya kişilere ileri sürülür. - Şerh edilse bile herkese karşı değil; her yeni malike karşı ileri sürülebilir.
- Kişilik hakları, - Ayni haklar, - Fikri haklar, - Velayet, vesayet.	- Alacak hakları, - Aile hukukunda eşler arasındaki haklar.
Sınırlı sayıdadır.	Sözleşme serbestisi çerçevesinde sınırsız düzenlenebilir.
Kural olarak zamanaşımı veya hak düşürücü süresi olmaz.	Zamanaşımına tabidir.

III. KULLANILMASININ ETKİSİNE GÖRE HAKLAR

A. Yenilik Doğuran Haklar

Kanundan veya taraflar arasındaki bir anlaşmadan doğan bazı haklar, kullanılmakla *yeni bir hukuki* durum ortaya çıkarır. Tek taraflı bir irade beyanı ile kurulan ve yeni bir hukuki ilişki kuran, değiştiren veya ortadan kaldıran haklara **yenilik doğuran hak** denir.

1. Kurucu Yenilik Doğuran Haklar

Hakkın kullanılmasıyla birlikte yeni bir hukuki durum ortaya çıkaran haklar, kurucu yenilik doğuran haklardır.

Örneğin; alım, ön alım, geri alım hakları tek taraflı bir irade beyanıyla bir satış sözleşmesinin kurulmasını sağlar. Yine, evlilik dışı doğan çocukla baba arasında soybağı kuran yollardan bir olan tanıma da kurucu yenilik doğuran bir haktır. Babanın tek taraflı irade beyanıyla baba-çocuk arasında soybağı ilişkisi kurulmuş olur. Borçlar hukukunda taraflardan birinin yaptığı önerinin diğer tarafça kabul edilmesi de (kabul beyanı) kurucu yenilik doğuran bir haktır.

2. Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar

Hak sahibinin tek taraflı irade beyanıyla mevcut bir hukuki durumu değiştirdiği haklar, değiştirici yenilik doğuran haklardır.

Örneğin; seçimlik borçlarda seçim hakkına sahip kişinin bu hakkını kullanması, borçlunun temerrüde düşmesi halinde alacaklının aynen ifadan vazgeçip müspet zararını istemesi, ayıplı malda satıcıya karşı seçimlik hakların kullanılması, değiştirici yenilik doğuran hakların kullanılması niteliğindedir.

3. Bozucu Yenilik Doğuran Haklar

Bozucu yenilik doğuran haklarda, hakkın kullanılmasıyla birlikte mevcut bir hukuki durum ortadan kalkar.

Örneğin; sözleşmenin feshi, sözleşmenin iptali, takas beyanıyla alacağın son bulması, vekâlet sözleşmesinde azil ve istifa, hizmet sözleşmesinde feshi bildirme, mirasın reddi, mirasçılıktan çıkarma, boşanma, soybağının reddi bozucu yenilik doğuran haklardır.

4. Yenilik Doğuran Hakların Kullanılması

Yenilik doğuran hakların bir kısmı doğrudan karşı tarafa yöneltilen bir irade beyanıyla kullanılabilirken bir kısmı dava yoluyla kullanılabilir. Doğrudan irade beyanıyla kullanılabilenler *yenilik doğuran işlem*, dava yoluyla kullanılabilenler *yenilik doğuran dava* olarak adlandırılır.

Yenilik doğuran işlemler, davaya gerek olmaksızın, tek taraflı irade beyanında bulununca kendiliğinden sonuç doğurur. Dava yoluyla kullanılan haklarda sonuç, mahkemenin vereceği *yenilik doğuran karar*la doğar.

Örneğin; alım, geri alım, istifa, azil, tanıma yenilik doğuran işlemlerdir. Ön alım, boşanma ve soybağının reddi ise *ancak dava* yoluyla kullanılabilen haklardır.

5. Yenilik Doğuran Hakların Özellikleri

- Bu haklar tek taraflı bir irade beyanıyla kullanılır. Karşı tarafın kabul beyanına gerek yoktur.
- Yenilik doğuran haklar bir kez kullanılmakla sona erer.

Örneğin; Evlilik dışı bir çocuğu süreğen olarak tanıyamazsınız, alım hakkınızı on defa kullanamazsınız. Bu hakları bir defa kullanırsınız ve hukuki statüyü yaratırsınız.

- Ancak yenilik doğurmayan haklar (alelade haklar) süreğendir; maddi - manevi varlığınız üzerinde kişilik hakkınız, var olduğunuz müddetçe devam eder; eşyanız üzerindeki mülkiyet hakkınız süreklidir.
- Bir defa kullanıldıktan sonra geri dönülemez. Zira hak kullanıldığı anda hukuki sonuç doğmuş olur.
- Bu haklar kural olarak şarta bağlanamaz.
- Zamanaşımı süresine değil hak düşürücü süreye tabidirler.

B. Alelade Haklar

Yenilik doğuran haklardan farklı olarak bu haklar yeni bir hukuki durum ortaya çıkarmaz. Kişilik hakları, aynı haklar ve alacak hakları alelade haklardandır. Zira bu haklar konusu üzerinde hâkimiyet yetkisi verir; kişiliğinizi korurken veya eşyanızı kullanırken bir hukuki statüyü var etmiş veya ortadan kaldırmış olursunuz.

YENİLİK DOĞURAN HAKLAR

Kurucu Yenilik Doğuran	Değiştirici Yenilik Doğuran	Bozucu Yenilik Doğuran
- Alım hakkı. - Ön alım hakkı (Dava yoluyla) - Geri alım hakkı. - Tanıma. - Kabul beyanı.	- Seçimlik borçlarda seçim hakkının kullanılması - Borçlunun temerrüdünde aynen ifadan vazgeçip tazminat isteme - Ayıplı malın yenisiyle değiştirilmesi vs. isteme	- İstifa - Azil - Takas beyanı - Boşanma (dava yoluyla) - Soybağının reddi. (dava yoluyla) - Mirasın reddi. - Mirasçılıktan çıkarma.

IV. KULLANMA YETKİSİ AÇISINDAN HAKLAR

A. Şahsen Kullanılması Zorunlu Olan Haklar (Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklar)

Bazı haklar sahibinin kişiliğini yakından ilgilendirdiği için niteliği gereğince yalnızca hak sahibi tarafından kullanılabilir. Bu haklara kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklar denir. Bu hakların yasal veya atanmış temsilci aracılığıyla yapılabilmesi mümkün değildir. Yine bu hakların kural olarak devredilebilmeleri veya miras yoluyla intikal edebilmeleri mümkün değildir.

Örneğin; nişanlanma, evlenme, boşanma, tanıma, ergin kılınma, kişilik hakkı ihlalleri sebebiyle savunma davaları açma, manevi tazminat davası açma, oturma(sükna) hakları kişiyeye sıkı sıkıya bağlıdır.

Ancak burada bilinmesi gereken bir nokta şudur: Bu hakların şahsen kullanılması zorunluluğu hakkın kullanılmasına *karar verilmesi aşamasıyla* ilgilidir. Hakkın kullanılmasına karar verildikten sonra bu hakkın kullanılmasıyla ilgili usul işlemleri için bir temsilci atanabilmesi mümkündür.

Örneğin; eşinizden boşanma kararını sadece siz verebilirsiniz ancak boşanmaya karar verdikten sonra, davayı vekil (avukat) aracılığıyla açıp yürütebilmeniz mümkündür.



Evlenme ve nişanlanma ve tanıma ise karar verildikten sonra bile temsilci aracılığıyla yapılamayan, ancak ve ancak hak sahibinin irade açıklamasıyla gerçekleşen kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklardır.

B. Şahsen Kullanılması Zorunlu Olmayan Haklar

Bu haklar sahibi tarafından devredilebilen veya miras yoluyla geçebilen; temsilci yoluyla kullanılabilmesi mümkün olan haklardır. Malvarlığı haklarının büyük çoğunluğu bu niteliktedir.

Örneğin; eşya üzerindeki haklar, alacak hakları, fikri haklar kural olarak devredilebilir, bunlar üzerinde temsilci yoluyla işlem yapılabilir.

V. BAĞIMSIZ OLUP OLMAMA AÇISINDAN HAKLAR

A. Bağımsız Haklar

Hak sahibinin doğrudan doğruya, başka bir varlığa/hakka/statüye bağlı olmadan sahip olduğu haklardır. Örneğin; mülkiyet, kişilik hakları, alacak hakları, fikri haklar vs. bağımsız haklardır.

B. Bağımlı Haklar

Bir kişinin bir eşyaya malik olması, bir alacağa sahip olması, bir borç ilişkisinin tarafı olması veya bir topluluğa üye olması sebebiyle sahip olduğu haklardır.

Örneğin; taşınmaz lehine irtifaklarda, lehtar taşınmazın maliki o taşınmaza malik olduğu için mülkiyet hakkına bağlı olarak irtifak hakkının da sahibi olur. (Eşyaya bağlı hak)

Örneğin; Rehin ve faiz, asıl alacağın ferisidir. Asıl alacak sona erince bu alacağa bağlı faiz ve rehin de sona erer. (alacağa bağlı hak)

Örneğin; Dernek üyesinin genel kurulda oy kullanma hakkı, o derneğe üye olduğu için vardır. Dernek üyeliği sona erince üye olmaya bağlı haklar da sona erer. (Topluluğa üye olmaya bağlı hak)

§ 3. HAKLARIN KAZANILMASI ve KAYBEDİLMESİ

I. HAKLARIN KAZANILMASI

A. Aslen Kazanma

Bir hakkın, herhangi bir devir işlemi olmaksızın doğrudan doğruya kazanılmasına aslen kazanma denir. Aslen kazanmada daha önce üzerinde hiç hak olmayan veya önceki hak sahibinin bir devir iradesi olmadan bir kazanım olur.

Örneğin; balıkçının balık tutması, avcının av hayvanını avlaması, taşınır mülkiyetinin aslen kazanıldığı hallerdir. (Sahiplenme= İhraz)

Tapuya kayıtlı ancak sahibi hakkını terkin ettirdiği için sahipsiz kalan taşınmazların mülkiyeti de aslen kazanma yoluyla edinilebilir. (İşgal)

İyiniyete dayanarak: Taşınırlarda emin sıfatıyla zilyetten edinme (TMK m. 988), kazandırıcı zamaşımı ile hak kazanma (TMK m. 777); taşınmazlarda tapu siciline güven (TMK m.1023), olağan zamaşımıyla kazanma (TMK m. 712) ile iyiniyet aranmaksızın olağanüstü zamaşımı ile hak kazanma (TMK m. 713) aslen kazanmadır.

B. Devren Kazanma

Bir hakkın, devreden geçerli bir devir iradesine dayanarak kazanılması ise devren kazanma olarak nitelenir. Böylece devralan, devreden halefi olarak hakkı kazanmış olur.

Bir malvarlığı değerinin, onun için kanunda öngörülmüş işlemin yapılması ile devredilmesine cüz' i halefiyet denir. Bir taşınırın zilyetliğin devriyle, taşınmazın tapu siciline yapılacak tescille mülkiyetinin kazandırılması *cüz'i halefiyettir*.

Örneğin; bilgisayarınızı sattığınızda onu teslim ederek mülkiyeti alıcıya geçirirsiniz. Cüz'i halef olan alıcı, mülkiyeti devren kazanmış olur.

Bir malvarlığının aktif - pasif tüm değerlerinin bütün(kül) olarak; malvarlığını oluşturan değerler için ayrı ayrı işlem yapılmadan başka kişiye geçmesi ise *külli halefiyettir*. En meşhur örneğiyle, miras-bırakanın ölümüyle mirasçılarının terekeyi edinmeleri külli halefiyetle olur.

C. Tesisen Kazanma

Bir kimsenin sahip olduğu hakkı devrederek *elden çıkarmaksızın*, bir başka kimseyi hak sahibi kılması tesisen kazanma olarak tanımlanır. Burada hak sahibi hakkın yetkilerinden bir kısmını aktarmış olmaktadır.

Örneğin; Bir kişiye eşyanızı satarak teslim ettiğinizde mülkiyeti devretmiş olursunuz. Hak (mülkiyet) sizden çıkıp başka bir kişiye geçmiştir. **Ancak**, bir kişiye eşyanızı kiraya verdiğinizde bir hakkınızı devretmiş olmazsınız. O kişiye bir hakkı (kira hakkı) *tesis etmiş* olursunuz.

II. HAKLARIN KAYBEDİLMESİ

A. Hakların Mutlak Kaybı

Bir hakkın kaybı, hakkın objektif anlamda tamamen ortadan kalkması şeklinde olursa mutlak kayıp söz konusu olur. Burada hak kaybı sahibinin kişisel anlamda kaybı değildir, artık o "hak konusu" üzerinde kimse hak sahibi değildir.

Örneğin; bir taşınmazın tamamen yok olması o taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkının mutlak kaybı sonucunu doğurur. Yine taşınmaz mülkiyetinin terki suretiyle mülkiyet mutlak olarak ortadan kalkar. Kamulaştırma da özel mülkiyeti mutlak olarak sonlandırır.

Örneğin; taşınırılar için de eşyanın tamamen yok olması, malikin terk suretiyle mülkiyeti sonlandırması veya eşyanın özel mülkiyete konu olmaktan çıkması hallerinde, hak mutlak bir şekilde ortadan kalkar.

Örneğin; şahıs varlığı hakları ölümle mutlak bir şekilde ortadan kalkar. Zira bu haklar kişiye sıkı sıkıya bağlı olup kişiyle birlikte mezara giren haklardır.

B. Hakların Nisbi Kaybı

Bir hakkın bir kişiden çıkarak başka bir kişiye geçmesi halinde nisbi kaybı söz konusudur. Burada hak objektif anlamda değil, sübjektif anlamda kaybedilmiştir yani sadece hak sahibi değişmiştir.

Örneğin; malvarlığı haklarının devredilmesinde nisbi kayıp olur. Bir taşınır veya taşınmazı satarak mülkiyetini devrettiğinizde, mülkiyet sizden çıkar ve yeni malike geçer. Miras yoluyla geçişlerde de külli halefiyet ilkesi gereğince ölüm anında malvarlığı hakları mirasçılara geçer.

III. HAKKI DOĞURAN OLAYLAR

A. Hukuki Olay

Sabah gözümüzü açtığınız andan gece yatıncaya kadar milyon çeşit olay yaşarız. Ancak yaşadığımız her olay hukuki sonuç doğurmaz. Hukuki olaylar, kendilerine hukuki sonuç bağlanmış olanlardır. Bu sonuç bir hakkın kazanılması veya kaybedilmesi şeklinde karşımıza çıkabilir. Doktrinde hukuki olaylar genelde, dar anlamda, insan iradesi dışında meydana gelen olayları ifade eder.

Örneğin; bir bebeğin doğumu, bir kişinin ölümü, bir deprem insan iradesi dışında meydana gelen hukuki olaylardır.

B. Hukuki Fiil

Kişilerin bilerek ve isteyerek gerçekleştirdikleri ve hukuki sonuçları olan davranışlara hukuki fiil denir. *Dar anlamda hukuki olaydan* farklı olarak burada işin içine insan iradesi girmektedir. Hukuki fiiller hukuka uygun fiiller ve hukuka aykırı fiiller olarak ikiye ayrılır.

1. Hukuka Uygun Fiiller

Kişilerin iradeleriyle ortaya çıkan ve hukuk düzenini ihlal etmeyen sonuçlar doğuran fiiller hukuka uygun fiillerdir. Bu fiiller üç şekilde karşımıza çıkar:

a. Düşünce (Tasavvur) Açıklaması

Düşünce açıklamasında bir irade açıklaması yoktur. Ancak bir bilgi veya görüş açıklaması olarak ayıbın ihbarı, temsil yetkisi verildiğinin ihbarı gibi açıklamalara kanun bir sonuç bağlamıştır.

b. Duygu Açıklamaları

Her duygu açıklaması hukuki sonuç doğurmaz. **Örneğin;** seni seviyorum, seni özledim gibi duygu beyanları çoğu zaman hukuki sonuç doğurmaz. Ancak bazı duygu beyanlarına Kanun koyucu hukuki sonuç bağlamıştır. **Örneğin;** zina yapan eşi affetme, artık o zina fiili sebebiyle dava açma hakkını ortadan kaldırır. Yine, mirastan yoksun olan mirasçının, mirasbırakan tarafından affedilmesi, mirasçılık sıfatını geri kazanmasını sağlar.

c. İrade Açıklamaları

Bir kişinin iradesini, arzusunu ortaya koyduğu fiillere irade açıklaması denir. İrade açıklamaları üç başlık altında incelenir.

aa. Hukuki İşlem

Bir hukuki sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamasına hukuki işlem denir. Bu açıklama sonucunda bir hakkın veya hukuki ilişkinin kazanılması, değiştirilmesi veya ortadan kaldırılması mümkün olur. Hukuki sonuç doğuran işlemin ortaya çıkması için irade beyanı kurucu unsurdur.

Örneğin; -Bir vasiyetname, öldükten sonra hüküm ve sonuç doğuracak bir hukuki işlemdir. (Tek taraflı hukuki işlem)

- Bir satış sözleşmesinde alıcının iradesi mülkiyeti kazanmaya, satıcının iradesi satış bedelini almaya yönelmiştir. (iki taraflı hukuki işlem= Sözleşme)
- Bir dernek genel kurul kararı, üyelerin belli çoğunluğunun aynı doğrultuda irade açıklamaları ile oluşan ve derneğin tüm üyelerini bağlayan bir hukuki işlemdir. (Karar)

aaa. Borçlandırıcı İşlemler (Taahhüt İşlemleri)

Malvarlığını doğrudan doğruya etkilemeyen, malvarlığının pasifini artıran işlemlerdir. Kişi taahhüt işlemiyle borç altına girmekte, malvarlığının aktifini azaltma taahhüdü üstlenmektedir.

Örneğin; bir taşınır satış sözleşmesi kurulduğu anda taraflar karşılıklı olarak borç altına girerler. Buna göre satıcı malı teslim ederek mülkiyeti geçirme, alıcı da satış bedelini ödeme konusunda karşılıklı borçlanmış olurlar. Bu aşamada satıcının da alıcının da malvarlığının aktifinde bir azalma olmamıştır. Zira satıcı malı teslim etmediği için henüz mülkiyeti kaybetmemiş, alıcı da henüz bedeli ödemediği için aktifi azalmamıştır.

bbb. Tasarruf İşlemleri

Bu işlemler malvarlığını doğrudan etkiler, hakkı başkasına devreden, sona erdiren veya sınırlandıran hukuki işlemlerdir. **Örneğin;** Az önceki taşınır satış sözleşmesinde satıcının borcunu ifa etmesi (malı alıcıya teslim etmesi) bir tasarruf işlemidir. Zira bu aşamada artık mülkiyet kendisinden çıkmış ve alıcıya geçmiştir.

a. Hukuki İşlem Benzerleri

Hukuki işlem benzeri fiillerde irade hukuki sonuca yönelmiş olmasa bile kanun gereği hukuki bir sonuç doğar. **Örneğin;** alacaklının borçluya borcunu yerine getirmesi için yolladığı ihtar hukuki işlem benzeri bir fiildir. Zira bu ihtar sonucunda –alacaklı bunu öngörmüş olmasa bile- borçluyu temerrüde düşürür. (TBK m. 117)

b. Maddi Fiil

Bir kişinin iradesini açıklamasıyla değil de maddi bir fiiliyle de hukuki sonuç doğabilir. **Örneğin;** bir kişinin define bularak hak sahibi olması, bir hammaddeyi işleyerek başka bir eşyaya dönüştürmesi, sahipsiz bir eşyaya zilyet olarak hak kazanması, maddi fiile bağlanan hukuki sonuçların meşhur örnekleridir.

2. Hukuka Aykırı Fiiller

Hukuka aykırı fiiller hukuk sistemi tarafından onaylanmayan ancak kendilerine bazı hukuki sonuçlar bağlanan insan davranışlarıdır. Bunlar, haksız fiiller ve borca aykırılık teşkil eden fiiller olarak ikiye ayrılabilir.

Haksız fiiller, uyulması zorunlu olan davranış kurallarına uyulmaması ve bunun sonucunda başkalarını zarara uğratan davranışlardır.

Örneğin, bir kişinin başkasını yumruklaması, parasını çalması vs.

Mevcut bir borç ilişkisinde borçlunun yükümlülüğünü yerine getirmemesi de borca aykırılık olarak nitelendirilir.

Örneğin, kiracının kira bedelini ödememesi, satıcının sattığı taşınırı teslim etmemesi borca aykırılık olarak nitelenir.

2. BÖLÜM

BAŞLANGIÇ HÜKÜMLERİ

§ 1. HUKUKUN UYGULAMASI VE KAYNAKLARI

I- MEDENİ KANUNUN UYGULANMASI

“Kanun sözüyle ve özüyle deđindiđi bütün konularda uygulanır.” (TMK m. 1/1)

Medeni Kanun, “hukukun uygulanması kaynakları” başlıklı ilk maddesinde, hukuk uygulayıcısına hitap etmektedir. Hâkimin, kanunun sadece sözünden(lafzından) somut olaya uygulanacak hüküm çıkarması çoğu zaman mümkün olmaz. İşte bu sebeple hâkim önüne gelen somut ihtilafın hangi hukuk kuralıyla çözüleceğini tespit etmek için kanunun özünü de araştırmak zorundadır.

Eski Medeni Kanunumuzun “ruh” olarak tanımladığı “öz”, kanunun bütününde egemen olan esaslara, hükmün konulmasındaki amaca, hükmün konulduğu zamanki koşullar ve ihtiyaçlara ve maddelerin kanunun sistematığı içindeki yerine göre taşıdıkları anlamı ifade eder.

- Hâkim, kanunun özüne ulaşmak için kanunu yorumlar. Bu yorum bilimsel yorum olabileceği gibi(doktrin) yargısal yorum da olabilir (içtihat).

Kanunda uygulanabilir bir hükmün bulunmaması halinde kanun boşluğu söz konusu olur. Kanun boşluğu varsa hâkim, yazılı olmayan hukuk kaynaklarından olan örf adet hukukuna başvurur.

DİKKAT

Kanun, “yazılı hukuk kuralları” anlamına gelir. Sadece 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu düşünülmemeli, kanun kavramından yürürlükteki tüm yazılı hukuk kuralları anlaşılmalıdır.

DİKKAT

Bir toplumda o dönemde yürürlükte olan yazılı hukuk kurallarının tamamına mevzu hukuk denir.

II- ÖRF VE ADET HUKUKUNUN UYGULANMASI

A- Örf ve Adet Hukuku Kavramı:

Örf adet hukuku, bir toplulukta kuşaklar boyunca uygulanan ve toplumun genelinde ona uyulması konusunda bir baskı oluşturan yazılı olmayan hukuk kurallarıdır. Örf adet hukuku, hukukun ikincil kaynaklarından; **mevcut bir yazılı kural varsa örf adet hukuku uygulanmaz.**

“Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa hâkim, örf ve adet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacaktı idi ise ona göre karar verir.” (TMK m.1/2)

B- Örf ve Adet Hukukunun Unsurları

1. Toplumda sürekli olarak tekrarlanma (Maddi Unsur)
2. Bireylerde genel inanış (Manevi Unsur)
3. Hukuk kuralı olarak uygulanabilme gücüne sahip olma (Hukuki unsur)

Örneğin, bir düğünde gelin ve/veya damada takı takmak bir örf ve adet hukuk kuralı oluşturmaz. Her ne kadar bu gelenek toplumda uzun süredir tekrarlanırsa (maddi unsur) ve toplumda böyle bir davranışı yerine getirme gerekliliğine yönelik genel bir inanış (manevi unsur) olsa da bu kuralın **hukuki unsuru** eksiktir. Bu nedenle bir hukuk kuralı olarak uygulanabilecek güçte değildir.



Bir ülkede yürürlükte olan yazılı ve yazısız hukuk kurallarının bütününe pozitif hukuk denir.

III- HÂKİMİN YARATTIĞI HUKUKUN UYGULANMASI

Hâkimin önüne gelen somut uyuşmazlığın çözümlenmesine uygun bir kuralın, kanunda veya örf adet hukukunda bulunmaması durumuna **HUKUK BOŞLUĞU** denir.

1982 Anayasası 36. maddesi ile “hiçbir mahkeme görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz” demektedir. Anayasanın bu hükmünden hareketle hâkim, görev ve yetkisine giren bir konuda kanunda ve örf adet hukukunda uygulanabilir bir kural yok diyerek davaya bakmaktan kaçınmayacaktır. Bu durumda Medeni Kanun, hâkime hukuk yaratma görevi vermektedir.

Hukuk boşluğuyla karşılaşan hâkim, Medeni Kanunun birinci maddesine uygun hareket ederek çözüm bulacaktır. Yani kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idi ise ona göre davranacak; **genel, soyut nitelikte, objektif bir hukuk kuralı yaratarak somut uyuşmazlığı çözecektir.**

A- Hâkimin Hukuk Yaratma Yetkisini Kullanma Biçimi

1- Hâkimin hukuk yaratırken başvuracağı yöntemlerden birisi kıyastır. Belli bir olay için konulmuş bir kuralda öngörülen ilkenin, benzer ama öngörülmemiş bir olaya uygulanmasına **kıyas** denir.

Örneğin; ölen bir kimsenin cenaze masraflarına kimin katlanacağıyla ilgili kanunda bir hüküm yoktur.

Bir örf adet kuralı da olmadığı için bu konuda bir hukuk boşluğu vardır. Bu durumda kıyas yoluyla nafakaya ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir.

2- Hâkim, hukuk yaratırken hukukun genel ilkelerinden, anayasal değerlerden ve kanunun ruhundan da yararlanarak tamamen *orijinal bir hukuk kuralı da* yaratabilir.

Hâkim hukuk kuralı yaratırken tıpkı bir kanun koyucu gibi hareket etmelidir. Bu anlamda önündeki somut olayın özelliklerinden çok *hayat ve iş ilişkilerinin gereklerini* dikkate almalıdır.

B- Hâkimin Yarattığı Hukukun Özellikleri

1- **Emredici ve bağlayıcı değildir.** Bu bağlamda yalnızca o somut uyuşmazlıkta uygulanır. Diğer hâkimleri, hatta hükmü koymuş olan hâkimin kendisini bile bağlamaz.

Buna karşılık, bu kuralın istisnası; Yargıtay'ın içtihadı birleştirme kararlarıdır.

2- **Kanun hükmü niteliğinde değildir.** Emredici ve bağlayıcı olmamasının bir sonucudur. Hâkim, yalnızca önüne gelen somut uyuşmazlığı çözmüş olur. Bu kurallar, kanun gibi genel geçer hükümler getirmez.

3- **Kuvvetler ayrılığı ilkesini zedelemmez.** Yine emredici ve bağlayıcı olmamasının bir sonucudur.

4- **Üst yargı denetimine tabidir.** Elbette ki Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki istisnalar dışındaki tüm yargı kararlarında olduğu üzere üst yargının denetimine tabi olacaktır. Üst yargı denetimine şu yönlerden tabidir:

- Gerçekten hukuk boşluğu ile karşılaşılıp karşılaşılmadığı denetlenir.
- Hâkimin hukuk yaratırken hukukun evrensel ilkelerini, anayasal değerleri gözetip gözetmediği değerlendirilir.

KANUN BOŞLUĞU	→	ÖRF ve ÂDET HUKUKUNA MÜRACAAT EDİLİR
HUKUK BOŞLUĞU	→	HÂKİM HUKUK YARATIR

IV- BOŞLUK KAVRAMI

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi boşluklar en temel olarak hukuk ve kanun boşluğu olarak ikiye ayrılır. Kanun boşluğu kavramı altında da doktrinde pek çok boşluk türü mevcut olup, Medeni Hukuk doktrininin en soyut ve karmaşık konularından birisi olduğu için burada önemli birkaç boşluk türünden bahsedeceğiz.

A- Açık Boşluk (Gerçek Boşluk - Kural Dışı Boşluk)

Kanunda somut olaya uygulanabilecek bir kural bulunması gerekirken, kanun koyucunun bilmeden ve istemeden böyle bir kural koyma hususunda borçlu kalmasıdır. Açık boşluk tam bir kanun boşluğu olup, böyle bir boşlukla karşılaşan hâkim, örf ve adet hukukuna, orada da hüküm olmaması halinde hukuk yaratma yoluna başvurur.

B- Kural İçi Boşluk

Kural içi boşluk durumunda kanunda uygulanabilir bir hüküm(kanun maddesi) vardır; fakat kuralın(maddenin) içi boştur. Bu boşluk, kanun koyucu tarafından bilerek bırakılmış olup, hâkim bu boşluğu **takdir yetkisini kullanarak** doldurur. Kanun hükmünde yer alan genel kayıtlar, tanımlama boşlukları ve atıflar kural içi boşluklardır.

1. Genel Kayıtlar: Kanun koyucu bazen kesin olmayan çözüm yolları öngörmüş olabilir. Örneğin kanun “haklı sebepler” ya da “durumların değerlendirilmesi” gibi genel kayıtlar getirebilir. Bu gibi durumlarda kural içi boşluktan söz edilir.

Örneğin, kira ilişkisinin devrini düzenleyen TBK m. 323/l'e göre böyle bir devir kiraya verenin rızasına bağlıdır fakat işyerine ilişkin kiralarda kiraya veren haklı bir sebebi olmadıkça rıza göstermekten kaçınmaz. Bu düzenlemede anılan “haklı sebep” kavramının içi TMK m. 4'ün yardımıyla hâkim tarafından doldurulacaktır.

Örneğin; “Hâkim kusurun ağırlığı ve olayın özelliğine göre uygun bir tazminata karar verir.” hükmü hâkime takdir yetkisi tanımıştır. O zaman somut uyuşmazlığı çözecek bir hüküm vardır. Ancak içi boştur. Hâkim bu boşluğu **takdir yetkisi** ile dolduracak, manevi tazminatın miktarını hakkaniyete göre tespit edecektir.

2. Tanımlama Boşluğu: Bazı düzenlemelerde kanun koyucunun bir kavramı kullandığı fakat bu kavramı tanımlamadığı görülür.

Örneğin; TMK m. 175 ile *yoksulluk* nafakası talep etme hakkı boşanma sebebiyle yoksulluğa düşecek eşe verilmiştir fakat yoksulluğun ne olduğu tanımlanmamıştır. Burada hâkim, takdir yetkisini kullanarak yoksulluk kavramının sınırlarını çizecek ve yoksulluk nafakası talebinde bulunan tarafın boşanma sebebiyle yoksulluğa düşüp düşmediğine karar verdikten sonra talebi ret ya da kabul edecektir.

3. Atıf: Kanun koyucu bir hususu açıkça düzenlemek yerine başka bir düzenlemeyi göstererek o düzenlemenin uygulamasına yollama yapar.

Örneğin, “Evlenmenin butlanı davasında, yetki ve yargılama usulü bakımından boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır.” (TMK m. 160) Bu hükmü göre butlan davasında hangi usulün uygulanacağı bellidir; boşanma hükümleri uygulanır.

C- Örtülü Boşluk

Kanun koyucu uyuşmazlığa ilişkin bir çözüm getirmiş olmakla birlikte bu hükmün uygulanması adalet ve hakkaniyet ilkeleri ile bağdaşmayacak bir sonuç ortaya çıkaracaksa örtülü boşluktan söz edilir. Bir başka ifadeyle kanun koyucu tarafından öngörülen hükmün sözü ile özü bağdaşmıyorsa veya

hüküm aynı değerde bir başka hükümle çelişiyorsa ya da hükmün uygulanması dürüstlük kuralları ile çatışıyorsa örtülü boşluk karşımıza çıkar.

Örneğin, ayırt etme gücüne sahip olmayan(tam ehliyetsiz) bir kimsenin yaptığı satış sözleşmesi geçersizdir. Peki, böyle bir kimse bir piyango çekilişine katılsa ve bu çekilişte ikramiye kendisine isabet etse? Bu durumda yaptığı sözleşmenin geçersiz olduğu ve dolayısıyla çekilişe katılmaya hak kazanamayacağını ileri sürmek hakkaniyet ve adalet duyguları ile çelişir. Üstelik karşı tarafın hükümsüzlüğü ileri sürmesi, hakkın kötüye kullanılması kabul edilecektir. O zaman, dürüstlük kuralı uyarınca, hükmü amaca uygun sınırlayarak işlemi geçerli kabul etmek ve tam ehliyetsizin kazandığı ikramiyeyi korumak gerekecektir.

V. BOŞLUK OLARAK NİTELENDİRİLEMEYEN DURUMLAR

A. Hukuk Dışı Alan

Hukuku ilgilendirmeyen durumların kanunda düzenlenmemesi boşluk olarak nitelendirilemez.

Örneğin, dini ihtilaflar, felsefi ihtilaflar, görgü kurallarıyla ilgili uygulamalar hukukun düzenlediği alana girmez: Sabah karşılaşılan kişilere “günaydın” demek bir nezaket kuralıdır, hukuk kuralı değil. Sayısız örnek verebileceğimiz bu gibi durumlar hukuk alanına girmediği için kanun koyucu bu alanlarda düzenleme yapmaz. Hâkimin önüne böyle bir ihtilaf gelmesi halinde hukukta boşluk olduğunu değerlendirerek hukuk yaratması beklenemez; davayı reddeder.

B. Kasıtlı Susma

Kanun koyucu bazı durumlara yönelik olumlu bir düzenleme getirmemiş, bu konularda suskun kalmıştır. Böyle durumlarda eksiklik iddiasıyla boşluk doldurma faaliyetine girilemez.

Örneğin, evliliğin mutlak butlanı sebepleri TMK m. 145’te sayılmıştır ve bunlar sınırlı sayıdadır. Aile hukukunda ayrıntılarını göreceğimiz bu sebepler;

- Akıl hastalığı,
- Ayırt etme gücünden sürekli yoksunluk,
- Yasak hısımlık ve

- Mevcut evlilik’ tir. Bu sayılanlar dışında bir sebeple evliliğin butlanı dava edilemez. Burada kanun koyucu, aile kurmayı kolaylaştırmak için yasakları sınırlı saymış, kıyas yoluyla genişletilmesini istememiştir. Hâkimin, yasakları kıyas yoluyla genişleterek evlilikleri ortadan kaldırması beklenemez.

DİKKAT

Kasıtlı susma, sınırlı sayı ilkesinin geçerli olduğu düzenlemelerde söz konusudur. Örneğin, Evliliğin mutlak butlanı sebepleri (TMK m. 145), evliliğin nisbi butlanı sebepleri (TMK m. 148 vd.), şekli anlamda vasiyetname çeşitleri (TMK m. 531), tapu kütüğüne tescil edilen haklar (TMK m. 1008) vb.

VI. KANUNLARIN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Kanunlar güncel şartlara ve gelişmelere uygun olarak çıkarılır ama ve fakat sonradan yeni ihtiyaçların ortaya çıkması ile değiştirilebilir ya da aynı durumu düzenleyen başka bir kanun çıkarılabilir. Böyle durumlarda yeni ya da değiştirilen düzenlemenin ne zamandan itibaren uygulanacağı konusu önem taşır. **Kural olarak bir uyuşmazlığa, uyuşmazlığın ortaya çıktığı dönemde yürürlükte olan kanun uygulanır.** Bu anlamda uyuşmazlığın ortaya çıktığı tarihte hangi kanunun yürürlükte olduğunu tespit etmek gerekir.

a. Kanunların Geriye Yürümeme İlkesi

Sonradan çıkarılan bir kanun, kendisi yürürlüğe girmeden önce meydana gelen olaylara uygulanmaz, kazanılmış hakları ortadan kaldırmaz. Bu ilkeye kanunların geriye yürümeme ilkesi denir. **Hâkim, önüne gelen bir uyuşmazlığı çözmek için olayın meydana geldiği tarihte yürürlükte olan kanunu uygular.** Ancak, bu kural mutlak değildir; bir takım istisnaları vardır.

- **Emredici kurallar:** 4722 sayılı Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 3. maddesine göre kanunun emredici hükümleri ile kurulmuş işlem ve ilişkilere, 4721 sayılı TMK yürürlüğe girmeden önce kurulmuş olsa bile bu kanun hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir.
- **Kamu düzeni ve ahlaka ilişkin hususlar:** Aynı kanunun 2. Maddesinde kamu düzeni ve ahlaka ilişkin hususlar bakımından da 4721 sayılı TMK' nın geçmişe dönük uygulanacağı hükme bağlanmıştır.
- **Kazanılmamış (Beklemece) haklar:** Son olarak 4722 sayılı Kanunun 4. maddesine göre eski kanun döneminde bütün sonuçları ile doğmamış olmakla birlikte gelecekte doğup kazanılması muhtemel olan hakların (yani kazanılmamış haklar) da 4721 sayılı TMK 'ya tabi olacağını düzenlemiştir.

b. Yürürlükte Aynı Konuyu Düzenleyen Birden Fazla Kural Bulunması

Belirli bir olayı düzenleyen birden fazla hukuk kuralı varsa hâkimin hangi kuralı olaya uygulayacağı önem taşır.

Bu gibi durumlarda iki ana kural vardır; bunlardan biri yeni tarihli kanunun uygulanması ve diğeri ise özel kanunun uygulanmasıdır.

Eğer her iki kanun hükmü de genel ya da her iki kanun hükmü de özel nitelikte ise sonraki tarihli kanunun uygulanması gerekir.

Sonraki tarihli kanun özel, önceki tarihli kanun genel ise özel kanunda düzenlenen kısımlar bakımından sonraki tarihli özel kanun uygulanır; bu kanun kapsamında bulunmayan hususlara ise önceki tarihli genel kanun uygulanmaya devam eder.

Sonraki tarihli kanun genel, önceki tarihli kanun özel nitelikte ise kanun koyucunun yeni tarihli kanunu çıkarmadaki amacı araştırılmalıdır. **Eğer kanun koyucu, sonradan çıkardığı genel kanun ile önceki tarihli özel kanunu ilga etmek amacı taşıyorsa artık özel kanun uygulanamaz.** Ancak yeni

tarihli genel kanun, ayrıntıları düzenlemeyi yine eski tarihli özel kanuna bırakıyorsa bu durumda eski tarihli özel kanun uygulanmalıdır.

Eski Tarihli Genel Kanun - Yeni Tarihli Genel Kanun → **Yeni Tarihli Genel Kanun**

Eski Tarihli Özel Kanun - Yeni Tarihli Özel Kanun → **Yeni Tarihli Özel Kanun**

Eski Tarihli Genel Kanun - Yeni Tarihli Özel Kanun → **Yeni Tarihli Özel Kanun**

Eski Tarihli Özel Kanun -Yeni Tarihli Genel Kanun → **Genel Kanunun Amacına Göre**

VII- KANUNUN YORUMLANMASI

A. Yorum Türleri

Yorumu yapan makama göre yapılan bir ayırmadır. Yorumu kim yapar sorusunun cevabıdır.

1. Yasama Yorumu: Kuralı öngören makamın, kendi iradesinin ne olduğunu belirtmesi suretiyle hukuk kuralının anlamını açıklığa kavuşturmasına denir. Yasama yorumu bağlayıcıdır. Bu yorum yöntemi 1961 anayasasından itibaren, kuvvetler ayrılığı ilkesini zedelediği gerekçesi ile işlerliğini yitirmiştir.

2. Bilimsel Yorum: Hukuk bilimi ile uğraşanların yorum yöntemlerine göre hukuk kurallarının anlamını belirtmelerine denir. Bilimsel yorum bağlayıcı değildir.

3. Yargı Yorumu: Kanunu uygularken hâkimin yaptığı yoruma denir. Bağlayıcı değildir. Bağlayıcı olmamasının tek istisnası içtihadı birleştirme kararlarına konu olan yargı yorumlarıdır.

B. Yorum Yöntemleri

Yorum yapacak makamlar yukarıda ifade edilmiştir. Bu makamların ne şekilde yorum yapacağı ise yorum yöntemleri ile ifade edilir. Başka bir deyişle, yorum nasıl yapılır sorusunun cevabıdır.

1. Deyimsel (Lafzi) Yorum Yöntemi: Kanunun anlaşılabilmesi için öncelikle sözünün iyi anlaşılması gerekir. Çünkü kanun koyucu iradesini öncelikle kanunun sözünde ifade etmektedir. Bu itibarla kullanılan kelimelerin ve terimlerin ortaya koyduğu anlamda kanunun anlamının araştırılması yöntemidir.

2. Mantıksal Yorum: Kanun, sistematik ve mantıksal bir eserdir. Bu itibarla kanun koyucunun iradesinin kanunun sistematik planından ortaya çıkabileceği kabul edilir. Bu itibarla bazı mantıksal fikir yürütme yöntemlerinden yararlanılır. Bu yöntemler:

a. Zıt Kanıt Yöntemi (Karşıt Kavram Kanıtı)

Kanunda belirli bir olay, davranış veya ilişkiyi çözmeye yönelik olumlu bir kural bulunmayabilir. Ancak bu olay veya ilişkinin **karşıtı** bir durumu düzenleyen herhangi bir kural yasada mevcutsa zıt kanıt yoluyla bu olumsuz çözüm benimsenerek olay çözüme kavuşturulur.

Örneğin; Kanunumuz kan hısımlarından kimler arasında evlenmenin yasak olduğunu saymıştır. “Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında evlenmek yasaktır(MK 129)”. Kanunun hiçbir yerinde “amca çocukları evlenebilir” diye bir hüküm yoktur. Buna karşılık, “amca-yeğen evlenemez” hükmünün karşıtından amca çocuklarının evlenebileceği anlamı çıkar.

b. Kanunun Evleviyetle Uygulanması (Haydi haydi uygulanması)

Belirli bir olay, ilişki veya davranış hakkındaki kanun hükmünün, bu olayın **hemen hemen aynı olan** ve hakkında bir hüküm bulunmayan olaylara uygulanmasıdır.

Örneğin; kanunumuz hangi hısımlar arasında evlenmenin yasak olduğunu saymış ancak bunlar arasında nişanlanmanın mümkün olup olmadığı konusunda bir hüküm getirmemiştir. Ancak evlenemeyeceğimiz bir kişiyle nişanlanmamızın mümkün olamayacağı mantıksal bir sonuç olduğu için, evlenme yasağı olan bir kişiyle yapılan nişan da yasak olacaktır.

3. Amaçsal Yorum Yöntemi: Kanunların konuluş amacı toplumsal ilişkileri düzenlerken kişiler arasındaki çıkarlar dengesini gözetmektir. Bu dengenin kurulabilmesi için bunlardan hangisinin daha korunmaya değer olduğu takdir kanun koyucunun iradesindedir. İşte kanun koyucunun bu iradesi kanunun konuluş amacını (Ratio Legis) oluşturur. Hâkim bir hükmü yorumlarken korunmaya değer menfaati; günümüz şartlarını ve gereklerini, objektif hayat ve iş ilişkilerini göz önünde tutarak kanunu anlamlandırır.

VIII. MEDENİ HUKUK KURALLARININ ÇEŞİTLERİ**A. Emredici Hukuk Kuralları****1. Tanım**

Kanunda yer alan ve uygulanmaları zorunlu olan hukuk kurallarıdır. Bir başka ifade ile tarafların aksini kararlaştıramadıkları, herkes tarafından uyulması zorunlu olan hukuk kurallarıdır. Bu kurallar kanun hükmünün amacından, ifadesinden veya sözünden çıkartılır.

Örneğin; “Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyeti yoktur.” (TMK m. 14) Bu emredici hüküm karşısında 14 yaşında bir gencin çıkarak “ben kendimi ergin sayıyorum, bundan böyle yaptığım bütün hukuki işlemler geçerlidir” demesine itibar edilemez.

Emredici kurallara öngörülmesinin; **Kamu düzeni, genel ahlâk, kişilik hakları ve zayıfların korunması** düşüncesi gibi nedenleri vardır.